

Судова влада України в умовах євроінтеграційних перетворень

У науковій записці висвітлюються питання наукового обґрунтування проблем вдосконалення законодавства у сфері судоустрою та судової влади в частині забезпечення функціонування судової влади за умов євроінтеграційних перетворень. На основі аналізу законодавства України, практики Європейського суду з прав людини, наукових джерел та вітчизняної судової практики висвітлюються проблеми правових основ легальності судової влади, надається характеристика принципів легальності судової влади, «природного суду» та їх відображення в законодавстві України, розглядається проблема меж судової спеціалізації з урахуванням міжнародного та зарубіжного досвіду.

Впровадження результатів, отриманих у результаті дослідження, сприятиме вдосконаленню правотворчості у сфері судоустрою та судової влади.

Наукова записка стане в пригоді законодавцю, науковцям, практикуючим працівникам, аспірантам, студентам та всім, кому цікаві проблеми судоустрою та судової влади.

СЕРІЯ «БІБЛІОТЕКА ПРАВОТВОРЦЯ»

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України

СУДОВА ВЛАДА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Наукова записка

ЮРІНКОН ІНТЕР
КИЇВ-2025

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України
(протокол № 18 від 27 листопада 2025 року)

Рецензенти:

БЕРДНІК Інна Володимирівна, доктор юридичних наук, професор, науковий консультант аналітичного відділу підготовки прокурорів Тренінгового центру прокурорів України;

СТЕПАНОВА Ганна Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінальної юстиції Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ.

Автор:

ПРИЛУЦЬКИЙ Сергій Валентинович, доктор юридичних наук, доцент, головний спеціаліст відділу нормативно-правової роботи та підготовки проектів консультативних висновків правового управління секретаріату Вищої ради правосуддя.

Судова влада України в умовах євроінтеграційних перетворень : наукова запис-ка / С. В. Прилуцький. Київ : Юрінком Інтер, Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2025. 76 с.

ISBN 978-966-667-960-7

У науковій записці висвітлюються питання наукового обґрунтування проблем вдосконалення законодавства у сфері судуострою та судової влади в частині забезпечення функціонування судової влади за умов євроінтеграційних перетворень. На основі аналізу законодавства України, практики Європейського суду з прав людини, наукових джерел та вітчизняної судової практики висвітлюються проблеми правових основ легальності судової влади, надається характеристика принципів легальності судової влади, «природного суду» та їх відображення в законодавстві України, розглядається проблема меж судової спеціалізації з урахуванням міжнародного та зарубіжного досвіду.

Впровадження результатів, отриманих у результаті дослідження, сприятиме вдосконаленню правотворчості у сфері судуострою та судової влади.

Наукова записка стане в пригоді законодавцю, науковцям, практикуючим працівникам, аспірантам, студентам та всім, кому цікаві проблеми судуострою та судової влади.

Наукову записку підготовлено за результатами виконання науково-дослідної теми «Концептуальні засади правотворчої діяльності в Україні: ресурсозабезпечення, новаті та ризики» (номер держ. реєстр. 0125U002053).

УДК 347.96/.99(4-6ЄС:477)

Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ПРАВОВІ ОСНОВИ ЛЕГАЛЬНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ	7
1.1. Актуальні питання понятійного апарата у сфері судової влади	9
1.2. Принцип легальності судової влади та його відображення у законодавстві	24
2. ПРИПЦИП «ПРИРОДНОГО СУДУ» ТА ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ	31
2.1. Правовий зміст принципу «природного суду»	32
2.2. Сучасні підходи до судової спеціалізації (міжнародний та зарубіжний досвід)	43
2.3. Тенденції судової спеціалізації в Україні	52
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69

ВСТУП

Україна проходить непростий шлях свого перетворення в особливих історичних та геополітичних умовах. З одного боку — відбувається захист державного суверенітету, відкритий замах на який почався гібридною війною 2014 року з подальшим повномасштабним вторгненням російської федерації у лютому 2022 року. З іншого боку, у 2019 році політична влада України чітко конституювала стратегічний вектор свого подальшого розвитку до Європейського Союзу та системи колективної безпеки¹, що покладає на нашу країну зобов'язання слідувати планам перетворень та реформ. Найбільш актуальним на даний момент є виконання Дорожньої карти з питань верховенства права, яка є всеосяжним стратегічним документом, що визначає комплекс реформ у межах переговорного процесу щодо членства України в Європейському Союзі й зокрема за переговорними розділами 23 «Судова влада та основоположні права» та 24 «Юстиція, свобода і безпека»².

Належне виконання заходів, передбачених Дорожньою картою з питань верховенства права, покликане заповнити наявні прогалини, забезпечити сталість уже здійснених реформ і закласти надійну основу для подальшого розвитку правової системи відповідно до європейських стандартів.

З-поміж заходів, які передбачено Дорожньою картою з питань верховенства права, є розроблення та ухвалення низки законів у контексті адаптації законодавства України до права Європейського Союзу (*acquis* ЄС).

¹ Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 07 лют. 2019 р. № 2680-VIII. *Офіційний вісник України*. 2019. № 18. Ст. 611.

² Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475-р «Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 “Основи процесу вступу до ЄС”». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#Text>

Разом з тим, модернізація конституційно-правової системи України, й зокрема у питаннях правосуддя, потребує ґрунтовного переосмислення вітчизняних теоретичних й нормативних основ організації судової влади та їх узгодження із сучасними світовими практиками.

Передусім потрібно зважати на конституційно-правовий механізм взаємодії права ЄС з національним правом держав–членів як сукупності правових засобів, за допомогою яких відбувається регулювання та узгодження конституційно-правових норм держав–членів з правом ЄС та подолання юридичних колізій, що виникають внаслідок даної взаємодії. Саме завдяки даному механізму відбувається зближення правопорядків держав–членів з правопорядком Європейського Союзу, а також відбувається їхня збалансованість у межах єдиного правового простору, зокрема і шляхом внесення змін до конституцій держав–членів ЄС³.

³ Брацук І. З. Теоретико-правові засади імплементації права Європейського Союзу в національне право держав–членів : монографія / І. З. Брацук ; за наук. ред. проф. М. М. Микієвича. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С. 201.

1. ПРАВОВІ ОСНОВИ ЛЕГАЛЬНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ

1.1. Актуальні питання понятійного апарата у сфері судової влади

Визначальною основою в організації правової системи України є Конституція України (далі — Конституція, КУ), понятійний апарат якої оперує такою визначальною категорією як «суд» та похідними від неї «судова влада», «правосуддя», а також «судовий захист», «судовий порядок», «судова установа», «неправосудність», «судоустрій», «судочинство», «судовий процес», «статус суддів», «система правосуддя», «система судів». Всі означені конституційні категорії між собою взаємопов'язані й розкривають власне значення одна через одну, а у своєму системному зв'язку складають конституційно-правову основу вітчизняного судового права.

На сьогодні конституційним постулатом залишається норма (ст. 124), що *правосуддя в державі здійснюється виключно судами, а делегування функцій судів чи привласнення цих функцій іншими органами або посадовими особами не допускаються.*

Водночас невід'ємною частиною національного конституційного законодавства є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950)⁴, у статті 6 якої закріплено, що *кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.* При цьому конституційні й конвенційні положення мають між собою узгоджуватися, а їх практичне застосування не повинно суперечити одне одному.

На перший погляд згадана вище конституційна норма є чіткою й зрозумілою. Традиційно для вітчизняної правової думки найбільш усталеним є сприйняття суду як державного органу, правове становище якого визначається рамками судової системи. Суд — це орган державної влади; відповідно, носієм судової влади як різновиду державної влади є тільки державні суди,

⁴ Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод : від 04 листоп. 1950 р. (зі змінами та допов., внес. Протоколом № 11 від 11.05.1994 р., Протоколом № 14 від 13.05.2004 р.). *Офіційний вісник України.* 2006. № 32. Ст. 2371.

1. ПРАВОВІ ОСНОВИ ЛЕГАЛЬНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ

вказані Конституцією і законами України, і тому жодні інші органи не можуть наділятися функціями із здійснення правосуддя⁵.

Безперечно, суд, який втілюється державою й діє від імені держави на сьогодні став однією із головних форм цього суспільного інституту. У вітчизняному юридичному обігу поняття «суд» має низку окремих значень. Так, у загальній теорії права й у конституційному праві термін «суд» вживається здебільшого узагальнено на позначення органу, наділеного повноваженнями однієї з гілок державної влади — судової⁶. У цьому значенні суд, перш за все, є органом судової влади без уточнення, який саме це суд, де він розташований, яка його компетенція тощо.

У другому значенні суд — це конкретна судова установа, що має додаткові характеристики, які уточнюють й індивідуалізують її, а також визначають територіальну і предметну юрисдикцію.

Третє значення чітко пов'язане з особами, які судять, тобто суддями, незалежно від їх кількісного складу. І суддя, що постановляє вирок чи рішення одноособово, і суд у складі декількох суддів — усі вони діють як суд.

Тим самим, за державницького підходу терміном «суд» звичай позначають: (а) державний орган, орган судової влади; (б) елемент судової системи, що в сукупності з іншими подібними елементами утворює системну цілісність — систему судів; (в) учасника судово-процесуальних відносин⁷.

Разом з тим входження України до європейського правового простору обумовлено необхідністю сприйняття європейських правових стандартів і способу європейського правового мислення, де правовий феномен суду не вичерпується його традиційним розумінням лише як органу державної влади, у всіх його проявах. Так, західноєвропейська традиція права допускає існування

⁵ Майданник О. Конституційне право України : навч. посіб. Київ : Алерта, 2011. С. 301–303 ; Конституційне право України : навч.-метод. посібник [Електронний ресурс] / Д. С. Терлецький, М. В. Афанасьєва, Ю. Д. Батан та ін. ; за заг. ред. Д. С. Терлецького. Одеса : 2020. С. 185 ; Конституційне право України : підручник / [Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.] ; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків : Право, 2021. С. 539.

⁶ Порівняльне судове право : навч. посіб. Харків : Право, 2008. С. 2–5.

⁷ Баронін Д. Правовий статус суду в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. С. 14–15.

[Перейти на сайт →](#)